

Ткач П. Б.,
кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій
Національної академії Національної гвардії України

Світлична Т. В.,
завідувач навчальної лабораторії кафедри філології,
перекладу та стратегічних комунікацій
Національної академії Національної гвардії України

ВПЛИВ КОГНІТИВНО-СЕМАНТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГЕРУНДІАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ГЕНДЕРНОГО ФАКТОРУ В ПУБЛІЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. Стаття присвячена виявленню впливу когнітивно-семантичних особливостей герундіальних конструкцій на реалізацію гендерного фактору в публічній комунікації. Завданням було провести когнітивно-семантичний аналіз дієслів-інтродукторів у герундіальних конструкціях та дослідити вплив семантики інтродукторів на репрезентацію герундіальних конструкцій у мові чоловіків та жінок.

Обґрунтовано використання когнітивного підходу до аналізу герундіальних конструкцій у сучасній лінгвістиці. З'ясовано, що для уточнення конкретного ментального змісту необхідно виявити, яка інформація вербалізується за допомогою герундія.

Встановлено, що для визначення семантичних параметрів конструкцій із герундієм необхідно враховувати семантику дієслів-інтродукторів. Здійснено когнітивно-семантичний аналіз дієслів-інтродукторів у межах герундіальних конструкцій. Виявлено, що відповідно до семантики інтродукторів можна виділити такі типи герундіальних конструкцій: конструкції фізичної діяльності, конструкції ментальної діяльності, конструкції чуттєвого сприйняття, конструкції з емотивними дієсловами та конструкції допущення дії. З'ясовано, що в конструкціях фізичної діяльності герундій може виражати як власне фізичну, так і емоційну активність.

Виявлено специфіку реалізації дієслів-інтродукторів у конструкціях з герундієм у публічній комунікації чоловіків та жінок. Визначено, що найбільш суттєва відмінність гендерно-зумовленої публічної комунікації полягає в тому, що чоловіки значно частіше використовують герундіальні конструкції, і в їх мовленні представлені всі визначені в роботі типи конструкцій. Натомість жінки вживають обмежену кількість конструкцій із герундієм, переважно конструкції фізичної діяльності, що виражають емоційну активність, конструкції ментальної діяльності та конструкції з емотивними дієсловами.

Ключові слова: герундій, герундіальні конструкції, гендер, когнітивно-семантичний аналіз.

Постановка проблеми. Середина XX – початок XXI століть позначились значним збільшенням уваги лінгвістів до проблеми взаємозв'язку мови та статі її носіїв. Поява гендерної лінгвістики дозволила глибше дослідити особливості вербалізації мовної особистості як суб'єкта мови, який мислить,

відчуває, оцінює, пізнає світ із позицій чоловіків та жінок. У центрі уваги опинилась особистість, чия свідомість сприймає, осмислює дійсність на матеріалі мови. Оскільки в основі отримання емпіричного досвіду лежить чуттєве сприйняття, то можна стверджувати, що всі категорії мови є продуктом когнітивної діяльності індивіда, що є результатом його взаємодії з навколишнім світом. У межах когнітивного підходу герундій та герундіальні конструкції перебувають у центрі всебічного когнітивного аналізу, спрямованого на виділення концептуальних параметрів, що зумовлюють його смислове вираження. Таким чином, виявлення гендерних відмінностей на тлі когнітивного підходу до аналізу герундія дає можливість всебічно вивчити це мовне явище, що і визначає актуальність роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Когнітивний підхід до вивчення неособових форм дієслова, зокрема герундія та герундіальних конструкцій, знайшов відображення в роботах зарубіжних та вітчизняних лінгвістів лише в XXI ст. Це розвідки таких дослідників, як Т.Л. Верхотурова (2004, 2012), А.В. Семкова (2010), Н.Н. Болдирев (2009), А.В. Kravchenko (2012), P.J. Duffley (2006), Ch. Egan (2008).

Як показав аналіз літератури, присвяченої дослідженню герундія та герундіальних конструкцій, вітчизняні та зарубіжні дослідники взяли за основу теорію когнітивної граматики, що була розроблена Рональдом Лангакером. Водночас слід визнати, що серед українських наукових розвідок, що стосуються неособових форм дієслова, мають місце поки що початкові спроби розгляду граматичних категорій у межах когнітивістики. Більшість вітчизняних лінгвістів віддають перевагу традиційному підходу до вивчення герундія. Натомість до авторів, доробок яких демонструє увагу до когнітивного та гендерного аспектів як важливих для аналізу мовних явищ, можна віднести Л.О. Ставицьку та Ф.С. Бацевича.

Метою пропонованої статті є – виявити специфіку впливу когнітивно-семантичних особливостей герундіальних конструкцій на реалізацію гендерного фактору в публічній комунікації.

Виклад основного матеріалу. Мова є засобом організації, обробки та передавання інформації. Вона вивчається не автономно, а з точки зору способу відображення людського світогляду й концептуалізації світу, загальних принципів категоризації

та механізмів обробки інформації, а також із позиції представлення в мові пізнавального досвіду людини й впливу навколишнього середовища [1, с. 5–6]. Із когнітивною лінгвістикою пов'язане нове розуміння мови – переконання, що будь-яка мовна категорія є відображенням ментальних структур. Цей підхід визначає дослідження герундія як частини мови, що передає конкретний ментальний зміст та має репрезентацію в лексиконі людини. Таким чином, для визначення згаданого ментального змісту необхідно з'ясувати, яка інформація вербалізується за допомогою герундія.

Для виявлення семантичних параметрів конструкцій із герундієм необхідно враховувати семантику дієслів-інтродукторів. Інтродуктори (*verbid introducers*) використовуються для введення вербалій у синтаксичну конструкцію й граматично невідділні від них [2, с. 89]. Базуючись на визначенні основних семантико-категоріальних класів і підкласів дієслів, представлених Н.А. Кобриною [3, с. 63–75], інтродуктори можна поділити на типи:

- інтродуктори на позначення фізичної діяльності: *to begin, to cease, to complete, to delay, to finish, to get through, to give up, to postpone, to quit, to risk, to start, to stop, to continue;*
- інтродуктори на позначення ментальної діяльності: *to know, to believe, to think, to remember, to forget, to recall, to recollect, to understand, to consider, to appreciate;*
- інтродуктори чуттєвого сприйняття: *to see, to hear, to feel, to notice, to observe, to overhear, to watch;*
- інтродуктори, що виражають психоемоційний стан особи: *to love, to like, to dislike, to hate, to resent, to enjoy, to mind, to don't mind, to regret, can't stand, to resent, to despise;*
- інтродуктори допущення дії: *to allow, to involve, to permit, to require, to encourage, to avoid;*

Відповідно до семантики інтродукторів можна виділити такі типи герундіальних конструкцій: конструкції фізичної діяльності, конструкції ментальної діяльності, конструкції чуттєвого сприйняття, конструкції з емотивними дієсловами та конструкції допущення дії. Варто зауважити, що у межах конструкцій фізичної діяльності герундій може виражати як власне фізичну активність, так і емоційну.

На вибір типу конструкції в процесі комунікативної взаємодії не в останню чергу впливає фактор гендеру. Аналіз сучасних промов відомих людей показав, що жінки й чоловіки різняться способом вербалізації ментального змісту, оскільки по-різному сприймають дійсність. Так, маніфестації герундіальних конструкцій у мовленні чоловіків кількісно переважають над їх появою в жіночій комунікації.

Розглянемо, як герундіальні конструкції представлені в мовленні чоловіків. Беручи до уваги типологію інтродукторів, яка була подана вище, можна зробити висновок, що в мовленні чоловіків переважають герундіальні конструкції, що виражають фізичну діяльність (близько 74%), наприклад:

I began recording college a cappella groups AS MY PRIMARY INCOME SOURCE, BUT after performing on NBC's the Sing off with ON THE ROCKS I realized it was time to turn them icon myself. I started up loading videos, BEGAN gaining traction, gained an audience and... (Peter Hollens).

У конструкціях фізичної діяльності інтродуктори репрезентують процес як фізичну активність, як низку окремих дій, а також передають тривалість або незакінченість дій. Зважаючи на те, що інтродуктори фізичної активності переважають

у мовленні чоловіків, це можна трактувати як прояв рис маскулінності.

У процесі дослідження було виявлено, що емотивні інтродуктори в мовленні чоловіків представлені набагато менше (10%), наприклад:

If you're like me as a student, you've never liked hearing this, and you tend to feel a bit insulted by the claim that you needed anybody to teach you how to think, since the fact that you even got admitted to a college this good seems like proof that you already know how to think (David Foster Wallace).

Конструкції з емотивними інтродукторами описують подію, у якій учасник виражає своє ставлення до події, вираженої *ing*-формою. Коли інтродуктор, що виражає почуття, сполучається з герундієм, така конструкція репрезентує процес як діяльність, що стає своєрідною рисою суб'єкта, описує заняття, якому суб'єкт віддає перевагу або характеризує його загалом.

У семантиці інтродукторів чуттєвого сприйняття (було виявлено близько 7%) переважають такі ознаки: неусвідомлена реакція на подію, яка викликає різні відчуття, та умисне отримання інформації через сенсорні канали, що дозволило нам розділити їх на дві групи: дієслова-інтродуктори пасивного сприйняття (*to hear, to taste*) та дієслова-інтродуктори активного сприйняття (*to observe, to look at sth*), що стосуються лише зорового каналу. У чоловічому мовленні, як показав аналіз, переважають конструкції з інтродукторами пасивного сприйняття:

I hear myself facting like I know more than I do – pretending to be on to pof the thing so I don't embarrass myself with whoever's in the room (Sterling K. Brown).

Необхідно також зазначити, що підметом у реченнях із дієсловами-інтродукторами названого семантичного класу є жива істота, на яку здійснюється вплив і яка є учасником події, а герундіальна конструкція, ужита у функції комплімента, описує цю подію.

Частотність уживання ментальних герундіальних конструкцій, які формуються на основі інтродукторів пам'яті, усвідомлення та розуміння, у мовленні чоловіків представлені в незначній кількості (5%), наприклад:

I remember squinting a lot and a vague sense that I would never again be around so many attractive, available young people in my life (Bradley Whitford).

Варто зауважити, що герундіальні конструкції з інтродуктором *to remember* завжди передають закінченість певної активності, і між дією герундія та дією інтродуктора наявне передування дії герундія. Навіть більше, дві події, розділені в часі, перебувають у «різних часових площинах».

Когнітивно-семантичний аналіз герундіальних конструкцій із інтродукторами допущення дії виявив, що подія, сформульована дієсловом-інтродуктором, визначає можливість або умову реалізації події. Герундій у межах таких конструкцій ужито для позначення обставини або правила, наприклад:

...we read the transcribed interviews to become familiar with the responses and to highlight key words to allow coding of the data in to themes (Ken Thompson).

Try taking a stand on just one leg. You need to see both sides (Joss Whedon).

У мовленні чоловіків виявлено лише 4% маніфестацій цього семантичного класу інтродукторів.

У мовленні жінок герундій та герундіальні конструкції зустрічаються набагато менше. Під час аналізу було виявлено

58 маніфестацій, що становить лише третину від масиву проаналізованих герундіальних конструкцій.

Ми з'ясували, що в межах герундіальних конструкцій найчастіше (35%) уживаються інтродуктори фізичної діяльності, семантика яких пов'язана з передаванням емоцій:

I was dreaming, then began praying, and soon began believing I could make it, but how? (Angela Ahrendts).

That what I tell a four-year-old is what I wish someone would've told me before I stepped out in the world and the first thing is, stop worrying so much, OK? (Sandra Bullock).

Тим не менш було виявлено також уживання інтродукторів власне фізичної діяльності (близько 10%), наприклад:

«*Lots of people, when they first start writing, write about themselves*» (Tracy Chevalier).

Суттєву перевагу герундіальних конструкцій із інтродукторами з семантикою емоційної активності можна вважати підтвердженням поширеної в межах гендерної лінгвістики теорії про те, що комунікація жінок є більш експресивною та емоційною.

Також було встановлено, що герундіальні конструкції з інтродукторами ментальної діяльності становлять 34%, наприклад:

I cannot remember telling my parents that I was studying Classics, they might well have found out for the first time on graduation day (J. K. Rowling).

I remember looking at Columbia film school website afraid to apply (Jennifer Lee).

Маніфестацій емотивних інтродукторів у мовленні відомих жінок було виявлено зовсім небагато (лише 11%), наприклад:

And besides, if you don't like drinking lemonade, you can always listen to Beyonce (Elizabeth Warren).

She lustily enjoyed destroying property and terrifying people (Rachel Maddow).

Під час дослідження було знайдено мінімальну кількість конструкцій допущення дії (9%), особливо порівняно з уживанням конструкцій фізичної активності:

We can shut out contrary voices, avoid questioning our basic assumptions (Hillary Clinton).

У наведеному прикладі інтродуктор *to avoid* виражає недопущення здійснення дії, де учасник події залучений як у події, описані в головному реченні, так і в події, сформульовані за допомогою герундія.

У межах проаналізованого матеріалу було майже не виявлено конструкцій чуттєвого сприйняття – лише одна маніфестація:

At one funeral, a young male second liner was observed performing cross-steps, spins, and pelvic thrusts on the extended arm of a stop light (Ardencie Hall).

У цьому прикладі спостерігаємо, як реалізується герундій у конструкції активного чуттєвого сприйняття з інтродуктором *to observe*. У реченнях із конструкціями активного сприйняття функціонують дієслова-інтродуктори, що описують ситуацію умисного залучення суб'єкта в процес отримання певних відчуттів. Підметом у таких реченнях є жива істота, людина, що умисно прагне отримати інформацію за допомогою органів чуття.

Варто зауважити особливість, яку ми спостерегли в мовленні жінок, а саме – сполучення різних класів герундіальних конструкцій, що виконують в одному реченні різні синтаксичні функції:

Also for 30 years, I've been afraid of not having a Ph.D. Now, the prospect of getting one has turned into the most successful, gut-wrenching weightloss program in history (Mary Karr).

Don't write what you already know, write what you want to know. How does this apply to life? It means not being complacent. It means trying out new things, being open to the world in its many varied forms. It can be little things like eating a different kind of food, or big things like visiting countries you know nothing about. Be unpredictable, and never stop learning (Tracy Chevalier).

Таке вживання герундіальних конструкцій надає мовленню особливої виразності.

Висновки. Когнітивний підхід до аналізу герундіальних конструкцій можна розглядати як альтернативу вже наявним методам дослідження безособових форм дієслова. У роботі запропонована спроба систематизувати конструкції, що мають у своєму складі герундій, залежно від семантики інтродукторів, та виділено на цій підставі конструкції фізичної діяльності (із семантикою фізичної та емоційної активності), конструкції ментальної діяльності, конструкції умисної реалізації дії, конструкції допущення дії та конструкції з емотивними дієсловами. Усі визначені конструкції виражають когнітивні реакції та фізичне й емоційне сприйняття подій людиною.

Порівняльний аналіз показників уживання дієслів-інтродукторів довів, що є диференціація у виборі тих чи інших класів інтродукторів, які найбільш збігаються із думками, емоціями, почуттями чоловіків або жінок. Найбільш суттєва відмінність полягає в тому, що чоловіки значно частіше використовують герундіальні конструкції, і в їх мовленні представлені визначені в роботі типи конструкцій у такому відсотковому відношенні: конструкції фізичної діяльності (із семантикою власне фізичної активності) – 74%, конструкції з емотивними інтродукторами – 10%, конструкції чуттєвого сприйняття – 7%, конструкції ментальної діяльності – 5%, конструкції допущення дії – 4%. Натомість жінки вживають обмежену кількість конструкцій із герундієм, переважно конструкції фізичної діяльності: із семантикою емоційної активності – 35%, із семантикою власне фізичної активності – 11%, конструкції ментальної діяльності – 34%, конструкції з емотивними дієсловами – 11% та конструкції допущення дії – 9%. Серед конструкцій чуттєвого сприйняття була виявлена лише одна маніфестація.

Представлені результати дослідження є початковою ланкою у виявленні когнітивно-семантичних параметрів використання герундіальних конструкцій в аспекті лінгвогендерології, а тому потребують подальшого розгляду.

Література:

1. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика: курс лекций по английской филологии. Тамбов : Изд-во Тамбов. ун-та, 2000. 123 с.
2. Блох М.Я. A Course in Theoretical English Grammar. Москва : Высшая школа, 2000. 178 с.
3. Кобрин Н.А. Болдырев Н.Н., Худяков А.А. Теоретическая грамматика современного английского языка. Москва : Высшая школа, 2009. 368 с.

Tkach P., Svitlychna T. The influence of cognitive-semantic features of gerundial constructions on gender factor realization in public communication

Summary. Paper highlights the influence of cognitive-semantic features of gerundial constructions on gender factor realization in public communication. The task was to carry out cognitive-semantic analysis of semi-notional verbid introducer verbs and research the influence of semi-notional verbid introducer verbs semantics on representation of gerundial constructions in men's and women's languages.

Using of the cognitive approach for the analysis of gerundial constructions in modern linguistics was specified. It was defined that it is necessarily to make clear which information is verbalized through gerund to determine the specific mental content.

It was found out that semi-notional verbid introducer verbs semantics should be taken into consideration to explore semantic features of gerundial constructions. Cognitive-semantic analysis of semi-notional verbid introducer verbs in gerundial constructions was carried out.

The types of gerundial constructions according to semi-notional verbid introducer verbs semantics (constructions of physical activity, constructions of mental activity, perception constructions, constructions with emotive verbs, intentional and enablement constructions) were defined. It was found out that gerund in constructions of physical activity can express properly physical activity and emotional one.

The specificity of semi-notional verbid introducer verbs implementation in constructions with gerund in men's and women's public communication was defined. It was determined that the most significant difference between gender-based public communication is that men use gerundial constructions much more often, and all types of constructions, defined in the paper are presented in their speech. Instead, women use a limited number of gerundial constructions, mainly constructions of physical activity that express emotional activity, constructions of mental activity and constructions with emotive verbs.

Key words: gerund, gerundial constructions, gender, cognitive-semantic analysis.